

4. Hra jako základní prostředek vzdělávání

„Dětská hra je spontánní nevnucená činnost, která je sama sobě účelem. Hra je dětem vážnou věcí. Není jenom kratochvílí a zábavou, ale rozumovou prací a školou myšlení. Je pro děti studiem ve věku, kdy o studiu v pravém slova smyslu není ani řeči. Hrát si – znamená pro děti veseliti se ve světě vlastních výplodů a výtvorů. Ke hře je dítě vedeno pudem. Musí si hrát, jako musí jíst a spát.“

Stanislav Vrána, Brno 1946

Charakteristické znaky hry dětí v předškolním věku:

- Hra je svobodným jednáním. Dítě si ji vybírá z vlastní vůle, vychází z jeho zájmu a uplatňuje při ní vlastní fantazii. Svobodu dětské hry lze spatřit ve výrazu tváře dětí, který signalizuje spokojenost, radost ze hry, potěšení.
- Hra není „obyčejný“ život. Je to vlastně dočasné „vystoupení“ z tohoto života do sféry aktivity s vlastní tendencí. I děti ví, že to, co dělají ve hře je „jen tak“. Hra ale zároveň odráží jejich prožitky, jejich vidění světa.
- Uzavřenost a ohraničenost je dalším znakem hry. Hra začíná a končí v určitém okamžiku. Odehraje se.
- Možnost opakování hry. Tím, že se odehrála, vstupuje do povědomí jako duchovní výtvar a může se kdykoli opakovat.
- Hra je řád. Vše, co je spojováno s vnitřním řádem hry, lze shrnout do pojmů rytmus a harmonie. Jako výrazný prvek tohoto řádu uvádí autor pojem napětí. U dětí je napětí patrné v jejich zaujatosti hrou, v ponoření se do hry, z kterého se mnohdy nenechají vytrhnout.

Huizinga, 1971

Co je a co není hra

- funkčně bezobsažné činnosti, založené na mechanické manipulaci, stereotypní, destruktivní, agresivní či dokonce asociální činnosti
- manipulativní činnosti dospělých

Opravilová, 2009

Hry a předmětný obsah činnosti:

- Hry zřejmě nemají specifický předmětný obsah. Hrou se může stát nejen manipulace s hračkami, ale s nejrůznějšími věcmi, se zvířaty, s jinými dětmi, dospělými apod. Jsou to činnosti, které děti provádějí, protože je to baví, protože je chtějí dělat. *(ne všechny činnosti, které děti dělají spontánně, jsou hrami - spánek, jídlo, pití)*
- Různorodost her, která je příznačná pro dětský věk souvisí pravděpodobně s tím, že u většiny normálních zdravých dětí plní funkci **učení**. *(ve hrách dětem nejde jen o dosahování určitých vnějších výsledků, ale především o samotné provádění činnosti)*

Hry a motivační obsah činnosti:

- Hry mají různé motivy a podle nich pak hra plní různé funkce - předpokládá se, že děti vyrůstající v klidném rodinném prostředí jsou ke hře motivovány specifickými potřebami učení a vývoje – mají mimořádný vývojový význam.
- Dalšími motivy her dětí i dospělých mohou být společenské potřeby, odpočinku apod.
- Hry dětí, které musejí čelit vážným životním situacím vyvolávajícím frustraci, bývají motivovány právě neuspokojenými potřebami a pak plní tyto hry funkci jejich náhradního uspokojení – terapeutickou, relaxační. Často pomáhají dětem při řešení vzniklých konfliktů. Předpokládá se, že tyto typy her se nepodílejí na rozvoji schopností dětí a přispívají k obnovení duševní rovnováhy dítěte.

Zákonitosti vývoje hry

Ukazatele stupně vývoje hry:

- Samostatnost
- Plánovitost
- Soustředěnost
- zastoupení jednotlivých druhů her
- obsahová náplň hry, její bohatost a tvořivost

(Opravilová)

Ranější nebo pozdější nástup určitého druhu nebo fáze hrové činnosti může být orientačním ukazatelem vspělosti dítěte a odlišnost může signalizovat vývojové poruchy a zpoždění.

Zákonitosti vývoje hry

K náhodné činnosti pro činnost samu, jako je tomu u batolat, přistupuje postupně v předškolním věku záměr, plán a cíl. Také obsah hry se stále rozšiřuje. Podrobně se dělením her z hlediska vývoje dítěte a s tím spojeným typem činnosti zabývá Příhoda (1966).

Jednodušší dělení uvádí Duplinský (1993):

- hry manipulační
- Konstruktivní
- Napodobivé
- Námětové
- Fantazijní
- Kombinační

Zákonitosti vývoje hry

Z hlediska vývoje sociálních rolí lze v předškolním věku sledovat změny:

- z původního monologu při paralelní hře batolat ve hru s dětským partnerem
- kolem třetího roku se objevuje tzv. hra společná – asociativní, kdy se děti podílejí na společných projektech, poskytují si materiál, pracují společně.
- konečně v předškolním období jsou již schopné hry kooperativní. Rozdělují si role a každé dítě přispívá ke společnému projektu osobitým dílem, takže jde o organizovanou spolupráci

(Langmeier, Krejčířová 1998).

K zamyšlení:

- Zkuste si představit situaci, kdy může být hra dítěte zneužita (např. k ambiciósní prezentaci).
- Zkuste si opakovaným pozorováním zjistit, kolik skutečného času věnují děti ve skupině intenzivní, spontánní a radostné herní činnosti.
- Zhodnoťte prostorové, materiální a sociální podmínky, které mají děti ve vaší třídě k dispozici.
- Zamyslete se nad vybavením třídy herními materiály a hračkami a jejich **funkčností**.
- Mají děti vaší skupiny možnost hry s netradičním materiálem?

LITERATURA

- CAIATIOVÁ, M., DELAČOVÁ, S., MULLEROVÁ, A. *Volná hra*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-011-1
- DUPLINSKÝ, J. Dětská hra a psychologie. *Pedagogika*, 4/2001, s. 537 – 540.
- FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi*. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-626-8
- HAVLÍNOVÁ, M., VENCÁLKOVÁ, E. a kol. *Kurikulum podpory zdraví v mateřské škole*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-061-5
- HUIZINGA, J. *Homo ludens*. Praha: Mladá fronta, 1971.
- KOŤÁTKOVÁ, S. *Hry v mateřské škole v teorii a praxi*. Praha : grada, 2005. ISBN 80-247-0852-3
- LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, 1998. ISBN 80-7169-195-X
- MILLAROVÁ, S. *Psychologie hry*. Praha: Panorama, 1978.
- OPRAVILOVÁ, E. *Předškolní pedagogika II. Hra*. Liberec : Technická univerzita, 2004. ISBN 80-7083-786-1
- OPRAVILOVÁ E. *Dítě si hraje a poznává svět*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988.
- PŘÍHODA, V. *Ontogeneze lidské psychiky, 1.díl*. 4. vydání. Praha: SPN, 1964.
- SEVEROVÁ, M. *Hry v raném dětství*. Praha: Academia, 1982.